

Türkiye’de İçgöçün Belirleyicileri: Bir Genişletilmiş Çekim Modeli Yaklaşımı

Kadir Karagöz*, Rıdvan Keskin*

Giriş

Türkiye 1950’li yıllardan itibaren artan bir içgöç hareketliliğine sahne olmuştur. 1950’li yıllara kadar % 80’in üzerinde seyreden kırsal nüfus oranı, bu yıllardan sonra hızlı bir düşüş göstermiş, 2012 yılı itibariyle % 22,7’ye kadar gerilemiştir³⁹. Bu olguda hızlı nüfus artışı ve tarım sektöründe artan makineleşmenin yanı sıra son yıllarda gelişen ulaştırma altyapısına bağlı olarak artan sosyal hareketliliğin de etkisi vardır. Bir diğer göz ardı edilemeyecek faktör ise 1980’lerin ortalarından itibaren özellikle güneydoğu Anadolu bölgesinde etkisini iyiden iyiye hissettiren terör ve güvenlik sorunudur.

Bu göç hareketi kabaca doğudan batıya, ülkenin az kalkınmış bölgelerinden daha sanayileşmiş ve dolayısıyla daha zengin bölgelerine doğrudur. Geçen yüzyılın ikinci yarısı boyunca önde gelen göç rotaları İstanbul, Kocaeli, Bursa, İzmir, Ankara ve Adana idi. Bu şehirler iller-arası göçün yaklaşık yarısını barındırmaktadır. Diğer taraftan, resmi istatistikler ve gözlemler son yıllarda Antalya, Muğla, Tekirdağ ve Bilecik gibi yeni rotaların da doğmakta olduğunu göstermektedir.

Nedeni ve motivasyonu her ne olursa olsun içgöç, sosyolojik, ekonomik, kültürel ve siyasi çok çeşitli sonuçları olan önemli bir olgudur ve iyi bir şekilde araştırılması gerekmektedir. Türkiye’de içgöçün dinamiklerini ele alan ampirik çalışmaların sayısı fazla değildir. Az sayıdaki çalışmalar arasında Yamak ve Yamak (1999), Pazarlıoğlu (2007), Bülbül ve Köse (2010), Ercilasun vd. (2011), Uysal ve Aktaş (2011), Yakar (2013), Çatalbaş ve Yarar (2015), Akarca ve Tansel (2015) anılabilir. Halihazırda içgöçün belirleyicilerini ampirik olarak inceleyen çalışmalar ya konuyu bölgesel düzeyde (yani Düzey 2 seviyesinde) veya az sayıda il bağlamında ele almaktadırlar. Bu çalışmada ise konu Düzey 3 seviyesinde, bütün iller için ve Newton’un çekim kanunundan hareketle mekânsal nüfus hareketini ele alan genişletilmiş çekim modeli kullanılarak araştırılmaktadır. Analizden elde edilen bulgular kişi başına GSYH, istihdam imkânı, göçmen stoku ve nüfus yoğunluğunun içgöçü pozitif yönde, uzaklığın ise negatif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan ortalama sıcaklık ise çoğu il için içgöç kararı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip görünmemektedir.

Ampirik Analiz

Değişkenler, Model ve Veri

Bu bölümde, iller arası göç akımları üzerinde etkili olan faktörler genişletilmiş çekim modeli yardımıyla incelenmektedir. Newton’un evrensel çekim kanunundan

* Celal Bayar University – FEAS, Manisa, TURKEY

³⁹ 2012 yılı Aralık ayında yürürlüğe giren 6360 sayılı kanunla idarî anlamda köy ve şehir tanımı değiştiğinden 2013 ve sonrasındaki kırsal nüfus oranı karşılaştırmaya imkân vermeyecek şekilde köklü biçimde farklılık göstermektedir.

esinlenilerek geliştirilen çekim modeli ilk olarak 20 yy. başlarında uluslararası göç hareketlerine, 1950'lerde ise uluslararası ticaret akımlarına uygulanmış ve başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Sonraki yıllarda turizm ve sermaye hareketlerini açıklamak amacıyla da çekim modelinden yararlanılmıştır. Araştırma konusu her ne olursa olsun, çekim modelinin temel değişkenleri kütle ve uzaklıktır. Konuya uygun olarak başka bazı açıklayıcı değişkenlerin de eklenmesiyle model genişletilebilmektedir.

Evensel çekim kanununa göre uzaydaki cisimler kütleleriyle doğru, aralarındaki uzaklıkla ters orantılı olarak birbirlerine çekim kuvveti uygularlar. Buradan hareketle, iller arasındaki göçmen akımında da iki il arasındaki göçmen hacminin illerin büyüklükleriyle doğru, aralarındaki uzaklıkla ters orantılı olarak değiştiği düşünülebilir. Ampirik modellerde kütleli temsilen yaygın olarak ekonomik büyüklük (GSYH) veya nüfus büyüklüğü kullanılmaktadır. Uzaklık ise, uluslararası akımlar söz konusu olduğunda, kuşucuşu mesafe olarak ölçülmektedir. İçgöç akımı bağlamında kütleli büyüklük olarak yine illerin ekonomik veya nüfus büyüklüğü kullanılabilir. Uzaklık ölçüsü olarak da en işlek karayolu bağlantısının uzunluğu dikkate alınmaktadır.

İçgöç akımlarına ilişkin istatistikler TÜİK tarafından yıllık olarak yayımlanmaktadır. Bu verilerde bir yıl içinde bulunduğu ilden başka bir ile yerleşen kişiler içgöç akımı kapsamında değerlendirilmektedir. İçgöçle ilgili ampirik çalışmalarda da bu veriler kullanılmaktadır. Bu analizde ise bağımlı değişken olarak, her bir ilde ikamet eden başka bir ilin nüfusuna kayıtlı kişi sayısı kullanılmıştır. Böylece sadece göçü yaşayan bireyler değil, bunların göç edilen ilde doğan çocukları da göçmen olarak değerlendirilmiş olmaktadır. Bir yere göç ederek sonradan yerleşenlerin buradan göç edecek kesim içinde de ön sıraları alabileceği düşünüldüğünde, bu yaklaşım aynı zamanda yeniden göç olgusunun etkisini de içermektedir.

Analizde kullanılan açıklayıcı değişkenlerin başında çekim modelinin temel değişkenleri olan kütle ve uzaklık gelmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, kütleli temsilen en yaygın olarak kullanılan gösterge ekonomik büyüklük ve bunun için de en yaygın gösterge GSYH veya kişi başına GSYH'dir. Ancak 2002 yılından bu yana il düzeyinde GSYH verisi yayınlanmadığından kütleli büyüklük için nüfus miktarı kullanılmıştır. Bir ilin nüfus büyüklüğüne bağlı olarak dışarıya verdiği göç miktarı da değişebilir. Türkiye'de genel olarak düşük nüfuslu iller içinde buldukları ekonomik ve sosyal yetersizlikler nedeniyle yoğun olarak göç vermektedirler. Diğer taraftan yüksek nüfusa sahip illerden de çeşitli nedenlerle dışarıya göç mümkündür ve mutlak büyüklük olarak dikkate alındığında bu göç akımı kayda değer büyüklüklere ulaşabilir. Bu nedenle nüfus büyüklüğünün göç akımı üzerindeki etkisi genellikle pozitif olmakla birlikte bazı illerde negatife dönmesi de mümkündür.

Göç hareketleri üzerinde etkili olan bir diğer temel unsur uzaklıktır. İki il arasındaki uzaklık arttıkça bir yandan yer değişikliğinin maliyeti artarken diğer taraftan kültürel benzerlik azalmaktadır. Oysa göçmenler, kültürel ve coğrafi açıdan alışageldikleri yaşam biçimine benzer mekâm tercih ederler. Bundan dolayı uzaklığın göç akımı üzerinde negatif etkide bulunması beklenir. Türkiye'de ikamet yeri değişikliklerinde genellikle karayolu kullanıldığından analizde uzaklık değişkeni için karayoluyla iller arası mesafe dikkate alınmıştır.

Nüfus büyüklüğü ve uzaklığın yanı sıra başka bazı faktörlerin de göç kararları üzerinde etkide bulunması mümkündür. Bir ilin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi

yükseldikçe dışarıya daha az göç vermesi akla uygundur. İllerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerini belirlemek üzere Kalkınma Bakanlığı tarafından son olarak 2011 yılında bir araştırma yapılmıştır. Demografi, istihdam, eğitim, sağlık, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali yapı, erişilebilirlik ve yaşam kalitesi gibi değişik konularda 61 göstergenin kullanıldığı çalışmada, Türkiye'nin 81 ili oluşturulan gelişmişlik endeksine göre sıralanmıştır. Analizde, bu çalışmanın sunduğu sıralamadan yararlanılarak sosyoekonomik gelişmişlik değişkeni oluşturulmuştur.

Türkiye'de göç hareketlerinin temel motivasyonlarının başında işsizlik gelmektedir. Yaşadığı ilde iş bulamayan bireyler iş bulabilmek ümidiyle yakın veya uzak başka ve genellikle daha büyük bir ilde göç etmektedirler. İşsizliğin göç akımı üzerindeki etkisini hesaba katmak amacıyla, il düzeyinde işsizlik verileri yayımlanmadığından, İşkur'a yapılan iş başvurularının ilin nüfusuna oranlanmasıyla elde edilen bir göstergeden yararlanılmıştır.

Göç kararları üzerinde etkili olabilen bir diğer unsur iklim koşullarıdır. Yıllık ortalama sıcaklığın düşük seyrettiği illerde özellikle sert ve uzun geçen kış aylarında ulaşımda yaşanan sıkıntılar eğitimden sağlığa kadar hayatın birçok alanını etkilemektedir. Isınma giderlerinin yüksekliği de yaşam maliyetini artıran bir diğer faktördür. İklim koşullarının göç akımı üzerindeki etkisini dikkate almak amacıyla, Ocak ayı uzun dönem (1950 – 2015) ortalama sıcaklık değerleri kullanılmıştır.

Sayılan değişkenlerin oluşturduğu çekim modeli aşağıdaki gibi yazılabilir. Göç akımı (G_i), nüfus (N_i) ve uzaklık (U_i) değişkenleri logaritmik değerleriyle analizde kullanılmıştır. Sosyoekonomik gelişmişlik göstergesi (SEG_i) sıralama, işsizlik oranı göstergesi (IB_i) oran, sıcaklık (S_i) değişkeni de negatif değerler içerdiği için logaritmik dönüşüme tabi tutulmamıştır.

$$\ln G_i = \beta_0 + \beta_1 \ln N_i + \beta_2 \ln U_i + \beta_3 SEG_i + \beta_4 IB_i + \beta_5 S_i + \varepsilon_i$$

Beklenen işaretler: $\beta_1 \geq 0, \beta_2 < 0, \beta_3 > 0, \beta_4 > 0, \beta_5 < 0$

Nüfus verileri TÜİK elektronik veri tabanından, iller arası uzaklık bilgileri Karayolları Genel Müdürlüğü internet sayfasından, illerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerine ilişkin bilgiler Kalkınma Bakanlığı (2013) raporundan, iş başvurusu bilgileri İşkur internet sayfasından veri portalından, sıcaklık verileri ise Meteoroloji Genel Müdürlüğü internet sayfasından elde edilmiştir.

Bulgular

Yatay kesit regresyon modelinden elde edilen tahmin sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tahmin sonuçları incelendiğinde, kullanılan genişletilmiş çekim modeli yapısının her bir il için genel olarak anlamlı sonuçlar verdiği görülmektedir. Yedi il dışındaki tüm iller için tahmin edilen modellerin F istatistikleri 0,00001 düzeyinde anlamlıdır. Regresyon denklemlerinin açıklama performansları genel olarak tatmin edicidir. Nüfus değişkeni 81 denklemin 77'sinde, uzaklık değişkeni 81 denklemin 74'ünde, sosyoekonomik gelişmişlik değişkeni 81 denklemin 51'inde, işsizlik oranı değişkeni 81 denklemin 42'sinde, sıcaklık ortalaması değişkeni 81 denklemin 27'sinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. İşsizlik oranı değişkeni dışındaki değişkenlerin katsayılarının işaretleri genel olarak beklentilerle uyumludur.

Tahmin sonuçlarına göre Türkiye’de bir il (göçmenin geldiği) diğer illerin nüfus büyüklüğüyle orantılı olarak artan miktarda göç almaktadır. Bu durum, çeşitli sosyolojik açıklamaları bulunan tersine göç (büyük şehirden daha küçük şehre göç) olgusunun güçlü olduğunun bir işareti olarak yorumlanabileceği gibi verilerin yapısından da kaynaklanabilir. Nüfus ve göç değişkenleri mutlak büyüklük olarak alındığından yüksek nüfuslu bir ilin düşük nüfuslu bir ilden mutlak olarak daha fazla göç vermesi doğaldır. Diğer taraftan, aldığı göçlerle kalabalıklaşan şehirlerin yerli halkı bir süre sonra daha küçük ve sakin yerleşim alanlarını tercih edebilmektedir. Bunun en bariz örneği İstanbul’dur. Ayrıca bu bulgu, yukarıda sözü edilen ve bağımlı değişkenin içeriğinden kaynaklanan yeniden göç etkisiyle de izah edilebilir. Aldığı göçlerle büyüyen iller yeniden göç nedeniyle zamanla dışarıya fazla sayıda göç veren illere dönüşmektedirler.

İl	Sabit	Nüfus	Uzaklık	SEGE	İşsizlik	Sıcaklık	R ²	F	White χ^2
Adana	2.2840 (0,3633)	0,9981 (0,0000)	-1,5128 (0,0000)	0,0501 (0,0000)	4,5301 (0,5412)	-0,0479 (0,0557)	0,7946	57,2448	26,6434 (0,1456)
Adıyaman	9,7088 (0,0000)	0,4971 (0,0000)	-1,6855 (0,0000)	0,0043 (0,2689)	-3,4178 (0,4114)	-0,0061 (0,6608)	0,8758	104,3924	13,0094 (0,8770)
Afyon	5,0366 (0,0031)	0,6076 (0,0000)	-1,1619 (0,0000)	0,0196 (0,0002)	0,9780 (0,8598)	-0,0418 (0,0220)	0,6330	25,5232	24,8080 (0,2089)
Ağrı	-0,3870 (0,8521)	0,6683 (0,0000)	-0,4438 (0,0154)	0,0164 (0,0006)	0,9169 (0,8468)	-0,0492 (0,0066)	0,6913	33,1447	42,3096 (0,0025)
Amasya	8,3951 (0,0000)	0,5787 (0,0000)	-1,7093 (0,0000)	0,0101 (0,0104)	1,1622 (0,8373)	-0,0127 (0,4925)	0,7126	36,6955	29,2611 (0,0827)
Ankara	11,4136 (0,0000)	0,4682 (0,0018)	-1,3269 (0,0000)	0,0215 (0,0005)	2,0027 (0,7931)	-0,0810 (0,0018)	0,4627	12,7445	25,9343 (0,1680)
Antalya	7,3237 (0,0000)	0,6264 (0,0000)	-1,0953 (0,0000)	0,0252 (0,0000)	0,0821 (0,9871)	-0,0367 (0,0288)	0,6436	26,7254	32,3551 (0,0397)
Artvin	9,9116 (0,0000)	0,4518 (0,0000)	-1,5387 (0,0000)	-0,0075 (0,0246)	-3,9533 (0,3688)	0,0221 (0,1292)	0,7454	43,3233	18,4759 (0,5561)
Aydın	2,0711 (0,2919)	0,7877 (0,0000)	-0,8653 (0,0000)	0,0298 (0,0000)	6,6163 (0,2981)	-0,0852 (0,0001)	0,5649	19,215	27,6340 (0,1183)
Balıkesir	1,2331 (0,5066)	0,6314 (0,0000)	-0,3092 (0,1087)	0,0061 (0,3297)	7,2278 (0,2354)	-0,0730 (0,0004)	0,4247	10,9248	27,9804 (0,1099)
Bilecik	3,3681 (0,0944)	0,5222 (0,0001)	-0,6878 (0,0002)	0,0181 (0,0062)	-0,1105 (0,9869)	-0,0747 (0,0010)	0,3995	9,8481	22,9970 (0,2889)
Bingöl	2,7673 (0,1849)	0,5879 (0,0000)	-0,8448 (0,0000)	0,0086 (0,0732)	0,2859 (0,9569)	-0,0019 (0,9061)	0,7144	37,0158	38,8961 (0,0069)
Bitlis	-0,4382 (0,8608)	0,7347 (0,0000)	-0,7079 (0,0002)	0,0208 (0,0013)	4,0186 (0,4679)	-0,0120 (0,5093)	0,7358	41,2176	40,4512 (0,0044)
Bolu	4,4591 (0,0192)	0,5879 (0,0000)	-1,1266 (0,0000)	0,0255 (0,0000)	7,0909 (0,2672)	-0,0329 (0,1153)	0,4970	14,6230	22,1005 (0,3351)
Burdur	3,2593 (0,0701)	0,7286 (0,0000)	-1,3025 (0,0000)	0,0287 (0,0000)	6,0848 (0,2940)	-0,0363 (0,0550)	0,6671	29,6566	28,8638 (0,0905)
Bursa	2,8193 (0,2374)	0,5290 (0,0010)	-0,2132 (0,3391)	0,0142 (0,0840)	9,3174 (0,2626)	-0,0808 (0,0032)	0,2278	4,3648 (0,0016)	21,2069 (0,3850)
Çanakkale	5,9477 (0,0004)	0,3302 (0,0002)	-0,4176 (0,0438)	0,0044 (0,4703)	-9,2769 (0,0604)	-0,0398 (0,0340)	0,3993	9,8378	22,1914 (0,3302)
Çankırı	8,4307 (0,0000)	0,4203 (0,0000)	-1,4480 (0,0000)	0,0200 (0,0000)	-6,7414 (0,1500)	-0,0142 (0,4224)	0,6632	29,1455	29,6238 (0,0762)
Çorum	11,0773 (0,0000)	0,3553 (0,0001)	-1,6246 (0,0000)	0,0118 (0,0056)	-8,0483 (0,1211)	-0,0213 (0,2789)	0,6793	31,3492	24,5556 (0,2190)
Denizli	12,2015 (0,0000)	0,3139 (0,0050)	-1,4432 (0,0000)	0,0309 (0,0000)	-16,5380 (0,0114)	-0,0574 (0,0191)	0,5159	15,7704	39,0393 (0,0066)
Diyarbakır	11,4766 (0,0000)	0,3968 (0,0000)	-1,5032 (0,0000)	0,0030 (0,6182)	-7,1568 (0,1464)	0,0148 (0,4185)	0,7740	50,6970	48,1744 (0,0004)
Edirne	8,8728 (0,0000)	0,2602 (0,0073)	-0,8283 (0,0001)	0,0165 (0,0085)	-9,2502 (0,0949)	-0,0231 (0,2681)	0,3202	6,9726	18,7469 (0,5383)

Elazığ	15,0019 (0,0000)	0,3186 (0,0007)	- 1,9759 (0,0000)	- 0,0086 (0,1065)	- 2,4826 (0,6213)	0,0003 (0,9879)	0,7401	42,1396	52,7990 (0,0001)
Erzincan	12,9220 (0,0000)	0,2923 (0,0003)	- 1,5854 (0,0000)	0,0014 (0,7186)	- 12,9869 (0,0057)	- 0,0410 (0,0165)	0,7447	43,1629	28,9609 (0,0885)
Erzurum	11,2821 (0,0000)	0,3118 (0,0004)	- 1,2876 (0,0000)	- 0,0066 (0,1902)	- 3,8779 (0,4471)	- 0,0106 (0,5938)	0,5796	20,4042	21,9514 (0,3432)
Eskişehir	9,1258 (0,0000)	0,2739 (0,0064)	- 0,7110 (0,0001)	0,0065 (0,2929)	- 12,8406 (0,0280)	- 0,0718 (0,0017)	0,4025	9,9695	31,1640 (0,0531)
Gaziantep	12,3825 (0,0000)	0,4008 (0,0000)	- 1,6991 (0,0000)	0,0248 (0,0000)	- 16,1261 (0,0012)	0,0291 (0,1313)	0,8591	90,2168	25,7257 (0,1751)
Giresun	11,5838 (0,0000)	0,3273 (0,0000)	- 1,4761 (0,0000)	- 0,0047 (0,1994)	- 11,5580 (0,0095)	0,0060 (0,7197)	0,7266	39,3386	36,9297 (0,0119)
Gümüşhane	8,5567 (0,0000)	0,3496 (0,0000)	- 1,1564 (0,0000)	0,0054 (0,1349)	- 9,7466 (0,0241)	0,0191 (0,2309)	0,6761	30,8898	20,3987 (0,4333)
Hakkari	0,8975 (0,7912)	0,1320 (0,2483)	0,3995 (0,2300)	0,0048 (0,5858)	4,0057 (0,5433)	0,0062 (0,7998)	0,0614	0,9543 (0,4515)	18,9881 (0,5226)
Hatay	12,8845 (0,0000)	0,3227 (0,0001)	- 1,5798 (0,0000)	0,0193 (0,0000)	- 10,3981 (0,0239)	0,0088 (0,6203)	0,7882	55,0649	18,9820 (0,5230)
Isparta	9,2980 (0,0000)	0,3610 (0,0001)	- 1,2188 (0,0000)	0,0235 (0,0000)	- 12,9918 (0,0123)	- 0,0228 (0,2360)	0,5962	21,8507	21,3493 (0,3768)
İçel	8,2891 (0,0004)	0,5794 (0,0000)	- 1,4307 (0,0000)	0,0469 (0,0000)	- 11,7394 (0,0782)	- 0,0184 (0,4735)	0,7178	37,6455	17,3320 (0,6313)
İstanbul	8,6377 (0,0000)	0,2049 (0,0904)	- 0,0662 (0,7745)	0,0175 (0,0239)	- 0,0154 (0,9982)	- 0,0175 (0,4883)	0,1582	2,7816 (0,0234)	14,4960 (0,8045)
İzmir	9,4880 (0,0000)	0,3795 (0,0009)	- 0,7113 (0,0005)	0,0195 (0,0039)	- 10,4602 (0,1066)	- 0,0884 (0,0005)	0,3821	9,1535	19,0187 (0,5206)
Kars	10,8524 (0,0000)	0,2278 (0,0028)	- 1,0915 (0,0000)	- 0,0026 (0,5362)	- 15,2088 (0,0009)	- 0,0029 (0,8768)	0,5659	19,2920	36,6090 (0,0130)
Kastamonu	10,4319 (0,0000)	0,3186 (0,0004)	- 1,4063 (0,0000)	0,0154 (0,0005)	- 7,8890 (0,1232)	0,0056 (0,7690)	0,6039	22,5676	26,4936 (0,1501)
Kayseri	14,5994 (0,0000)	0,3188 (0,0036)	- 1,7627 (0,0000)	0,0121 (0,0198)	- 18,8005 (0,0038)	- 0,0884 (0,0005)	0,6732	30,4848	33,9137 (0,0267)
Kırklareli	9,4462 (0,0000)	0,2406 (0,0173)	- 0,8710 (0,0001)	0,0165 (0,0121)	- 11,8358 (0,0425)	- 0,0305 (0,1655)	0,3271	7,1936	15,8559 (0,7255)
Kırşehir	10,4341 (0,0000)	0,3069 (0,0072)	- 1,4701 (0,0000)	0,0269 (0,0000)	- 17,5241 (0,0094)	- 0,0456 (0,0722)	0,6170	23,8467	27,7657 (0,1151)
Kocaeli	10,1507 (0,0000)	0,1552 (0,2218)	- 0,5422 (0,0083)	0,0154 (0,0530)	- 1,8207 (0,8051)	- 0,0687 (0,0161)	0,1769	3,1797 (0,0118)	18,8973 (0,5285)
Konya	11,6423 (0,0000)	0,3632 (0,0002)	- 1,3825 (0,0000)	0,0247 (0,0000)	- 15,9771 (0,0045)	- 0,0524 (0,0140)	0,5929	21,5576	34,1711 (0,0250)
Kütahya	8,2135 (0,0000)	0,2894 (0,0010)	- 0,8544 (0,0000)	0,0127 (0,0239)	- 10,2469 (0,0419)	- 0,0246 (0,1932)	0,4880	14,1071	21,0113 (0,3965)
Malatya	12,2747 (0,0000)	0,4659 (0,0000)	- 1,8665 (0,0000)	- 0,0004 (0,9410)	- 1,3912 (0,7790)	- 0,0194 (0,3041)	0,7630	47,6487	30,0184 (0,0696)
Manisa	8,4139 (0,0001)	0,3671 (0,0022)	- 0,9710 (0,0000)	0,0364 (0,0000)	- 7,4058 (0,2812)	- 0,0636 (0,0166)	0,3849	9,2623	25,8421 (0,1711)
K. Maraş	12,2223 (0,0000)	0,3705 (0,0000)	- 1,7353 (0,0000)	0,0044 (0,3103)	- 3,9414 (0,4050)	- 0,0187 (0,3082)	0,7868	54,6259	34,6441 (0,0221)
Mardin	11,1347 (0,0000)	0,2346 (0,0054)	- 1,1480 (0,0000)	0,0074 (0,2086)	- 22,7347 (0,0000)	0,0381 (0,0336)	0,7322	40,4693	27,8851 (0,1121)
Muğla	7,7350 (0,0000)	0,3578 (0,0000)	- 0,6061 (0,0003)	0,0112 (0,0152)	- 14,6510 (0,0015)	- 0,0132 (0,4336)	0,5602	18,8529	25,3816 (0,1872)
Muş	10,0505 (0,0001)	0,2925 (0,0024)	- 1,1764 (0,0000)	0,0014 (0,8256)	- 15,7722 (0,0041)	- 0,0042 (0,8386)	0,6363	25,8932	44,5289 (0,0013)
Nevşehir	8,8290 (0,0000)	0,3940 (0,0000)	- 1,3622 (0,0000)	0,0167 (0,0001)	- 9,5890 (0,0610)	- 0,0436 (0,0256)	0,6988	34,3437	25,2432 (0,1923)
Niğde	10,0618 (0,0000)	0,4206 (0,0000)	- 1,6127 (0,0000)	0,0220 (0,0000)	- 15,1609 (0,0032)	- 0,0240 (0,2065)	0,7504	44,4889	20,6277 (0,4193)
Ordu	12,9114 (0,0000)	0,3159 (0,0000)	- 1,6680 (0,0000)	0,0041 (0,2322)	- 8,0880 (0,0535)	0,0135 (0,3916)	0,7602	46,9184	34,9458 (0,0204)
Rize	14,7731 (0,0000)	0,2311 (0,0078)	- 1,6997 (0,0000)	- 0,0069 (0,1041)	- 15,6995 (0,0042)	- 0,0060 (0,7573)	0,6623	29,0215	49,9900 (0,0002)

Sakarya	7,6070 (0,0004)	0,2464 (0,0506)	-0,5620 (0,0055)	0,0126 (0,1059)	-2,8613 (0,6940)	-0,0443 (0,1118)	0,1619	2,8588 (0,0205)	17,2254 (0,6383)
Samsun	16,2166 (0,0000)	0,2865 (0,0051)	-2,0581 (0,0000)	0,0056 (0,2407)	-4,4846 (0,4476)	0,0199 (0,3746)	0,6500	27,4877	31,1143 (0,0537)
Siirt	9,2712 (0,0001)	0,2704 (0,0035)	-1,0272 (0,0000)	0,0067 (0,3060)	-16,8769 (0,0013)	0,0389 (0,0464)	0,6634	29,1691	22,1508 (0,3324)
Sinop	12,3421 (0,0000)	0,3041 (0,0003)	-1,7251 (0,0000)	0,0093 (0,0176)	-10,3856 (0,0314)	0,0220 (0,2322)	0,6668	29,6205	32,6290 (0,0370)
Sivas	12,7126 (0,0000)	0,3353 (0,0000)	-1,6455 (0,0000)	0,0019 (0,5597)	-14,1480 (0,0004)	-0,0353 (0,0182)	0,7860	54,3748	23,4271 (0,2683)
Tekirdağ	10,8762 (0,0000)	0,2316 (0,0700)	-0,9585 (0,0007)	0,0262 (0,0028)	-4,8171 (0,5144)	-0,0370 (0,1888)	0,1971	3,6332	12,7475 (0,8880)
Tokat	12,4806 (0,0000)	0,3119 (0,0002)	-1,6596 (0,0000)	0,0079 (0,0402)	-9,2743 (0,0511)	-0,0100 (0,5739)	0,7012	34,7323	18,5899 (0,5486)
Trabzon	15,9409 (0,0000)	0,2123 (0,0060)	-1,7360 (0,0000)	-0,0106 (0,0000)	-14,2486 (0,0025)	0,0044 (0,7961)	0,7186	37,7907	28,0265 (0,1088)
Tunceli	-2,8752 (0,0760)	0,5710 (0,0000)	0,0340 (0,8023)	0,0224 (0,0000)	-6,0039 (0,2104)	-0,0141 (0,4233)	0,5662	19,3188	27,3172 (0,1266)
Ş. Urfâ	13,0580 (0,0000)	0,2728 (0,0003)	-1,4717 (0,0000)	0,0020 (0,6622)	-16,3224 (0,0002)	0,0157 (0,3333)	0,7939	56,9935	26,7782 (0,1416)
Uşak	7,6479 (0,0004)	0,4203 (0,0006)	-1,2233 (0,0000)	0,0330 (0,0000)	-14,1589 (0,0444)	-0,0375 (0,1544)	0,4462	11,9258	19,4287 (0,4941)
Van	11,6637 (0,0000)	0,3260 (0,0009)	-1,3316 (0,0000)	0,0076 (0,2698)	-14,6913 (0,0073)	0,0007 (0,9755)	0,6638	29,2244	33,5643 (0,0292)
Yozgat	12,0864 (0,0000)	0,2988 (0,0014)	-1,6685 (0,0000)	0,0149 (0,0009)	-14,4696 (0,0083)	-0,0210 (0,3041)	0,6774	31,0789	19,6081 (0,4827)
Zonguldak	10,8406 (0,0000)	0,2187 (0,1146)	-1,2227 (0,0000)	0,0169 (0,0286)	2,8368 (0,7258)	-0,0012 (0,9677)	0,2799	5,7528	13,3626 (0,8613)
Aksaray	10,6312 (0,0000)	0,3872 (0,0000)	-1,6460 (0,0000)	0,0203 (0,0000)	-12,0430 (0,0248)	-0,0224 (0,2648)	0,7057	35,4871	23,3445 (0,2722)
Bayburt	9,8613 (0,0000)	0,3022 (0,0002)	-1,3073 (0,0000)	-0,0021 (0,6050)	-14,2930 (0,0026)	-0,0020 (0,9118)	0,6525	27,7917	21,2858 (0,3805)
Karaman	9,5336 (0,0001)	0,3853 (0,0009)	-1,5053 (0,0000)	0,0252 (0,0000)	-16,2502 (0,0164)	-0,0078 (0,7557)	0,5575	18,6486	28,7625 (0,0925)
Kırkkale	9,8613 (0,0000)	0,3644 (0,0010)	-1,4573 (0,0000)	0,0219 (0,0001)	-12,3749 (0,0516)	-0,0627 (0,0105)	0,6008	22,2732	24,0712 (0,2393)
Batman	10,8431 (0,0009)	0,2871 (0,0279)	-1,2243 (0,0000)	0,0004 (0,9684)	-19,0974 (0,0102)	0,0311 (0,2619)	0,5341	16,9641	27,4258 (0,1237)
Şırnak	7,1558 (0,0002)	0,2834 (0,0001)	-0,6549 (0,0002)	0,0126 (0,0174)	-18,5024 (0,0000)	0,0244 (0,1057)	0,6943	33,6081	25,6376 (0,1781)
Bartın	8,5932 (0,0000)	0,3125 (0,0008)	-1,2257 (0,0000)	0,0183 (0,0003)	-2,2933 (0,6738)	0,0083 (0,6806)	0,4907	14,2614	19,8040 (0,4702)
Ardahan	9,8177 (0,0000)	0,2669 (0,0004)	-1,1950 (0,0000)	0,0002 (0,9647)	-14,5244 (0,0011)	0,0117 (0,4999)	0,6269	24,8647	32,0740 (0,0425)
Iğdır	2,5952 (0,4252)	0,4576 (0,0003)	-0,4323 (0,1860)	0,0094 (0,2251)	-14,1224 (0,0487)	-0,0677 (0,0311)	0,4068	10,1507	23,5212 (0,2639)
Yalova	3,7098 (0,0993)	0,3525 (0,0067)	-0,2784 (0,2093)	0,0122 (0,1353)	1,6607 (0,8221)	-0,0595 (0,0351)	0,1599	2,8174	22,5833 (0,3097)
Karabük	8,2408 (0,0020)	0,2139 (0,1483)	-0,8550 (0,0007)	0,0150 (0,0531)	-5,1175 (0,5540)	-0,0049 (0,8821)	0,1647	2,9179 (0,0185)	25,4271 (0,1856)
Kilis	10,7203 (0,0000)	0,3000 (0,0000)	-1,5052 (0,0000)	0,0078 (0,0180)	-15,2121 (0,0000)	-0,0037 (0,7892)	0,8672	96,6711	16,3965 (0,6917)
Osmaniye	6,5037 (0,0012)	0,7624 (0,0000)	-1,8897 (0,0000)	0,0245 (0,0000)	7,7093 (0,1635)	-0,0278 (0,1355)	0,8595	90,5262	41,9968 (0,0028)
Düzce	3,1926 (0,2443)	0,3901 (0,0309)	-0,4172 (0,0724)	0,0137 (0,1091)	0,6809 (0,9431)	-0,0505 (0,1066)	0,1279	2,1708 (0,0664)	25,9233 (0,1684)

Not: i) Tahminlere ilişkin p-değerleri parantez içinde verilmiştir. ii) p-değeri % 1'den küçük olan F-istatistikleri için p-değerleri rapor edilmemiştir. iii) Gölgeleştirilmiş hücreler p-değeri % 10'dan küçük olan katsayı tahminlerini göstermektedir.

Uzaklığın göç akımları üzerindeki etkisi beklendiği gibi negatif bulunmuştur. Bu sonuç hem uzaklığın göç hareketlerini kısıtlayıcı etkisine işaret etmekte, hem de göç kararlarındaki tercihleri ortaya koymaktadır. Buna göre, Türkiye’de bireyler bir ilden diğerine göç etmeye karar verdiklerinde nisbeten yakın illeri tercih etmektedirler. Bu tercihte, kültürel ve coğrafi yakınlığı gözetmek kadar akraba ve hemşehrilik ağının da etkili olduğu söylenebilir. Uzaklığın istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığı az sayıda il arasında İstanbul, Bursa ve Kocaeli gibi büyükşehirlerin bulunması dikkat çekmektedir. Bu iller, sahip oldukları ekonomik ve sosyal potansiyel nedeniyle uzak-yakın, Türkiye’nin hemen her ilinden göç alabilmektedirler.

Beklentiye uygun olarak, illerin sosyoekonomik gelişmiş düzeyleri yükseldikçe dışarıya göç verme eğilimleri azalmaktadır. Kullanılan değişken en gelişmiş ilden en az gelişmiş ile doğru bir sıralama izlediğinden katsayının işareti genel olarak pozitifdir.

İşsizlik oranını belirten değişkenin katsayısı 81 ilin yaklaşık yarısı için anlamsız bulunmuştur. Anlamlı olan katsayıların da işaretleri beklenenin aksine negatiftir. Beklentiye uymayan bu sonuç, göstergenin bileşiminde bulunan İşkur’a yapılan başvuru sayısı verisinin büyük iller lehine sapsmalı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Küçük ve az gelişmiş illerde İşkur başvuru oranlarının gelişmiş illere nisbetle daha düşük olması beklenebilir. Bu illerde işe yerleştirmelerde daha ziyade informal kanallara (akraba ve tanıdık ağı) başvurulmaktadır. Eğitim ve bilinç düzeyinin daha yüksek olduğu büyük şehirlerde İşkur gibi resmi kanallar emek arz ve talebi bakımından daha yoğun olarak kullanılmaktadır.

Diğer taraftan, Ocak ayı ortalama sıcaklıklarıyla temsil edilen iklim koşullarının Türkiye’de göç akımları üzerinde genel olarak anlamlı bir etkide bulunmadığı görülmektedir. Sıcaklığın anlamlı bir etkide bulunduğu iller için etkinin yönü beklendiği gibi negatiftir. Buna göre, kış aylarının sert geçmesi bu illerde göç eğilimini artırmaktadır. Ağır geçen kış ayları aylarca ulaşımın aksamasına neden olduğundan eğitim ve sağlık hizmetlerinin alınmasını güçleştirmektedir. Yine, aksayan ulaşım lojistik kanallarında sıkıntı yaşanmasına yol açtığından ticaret hayatını da olumsuz etkilemektedir. Çok soğuk ve uzun geçen kış aylarının ısınma giderlerinin de kabarmasına neden olacağı açıktır. Tüm bu nedenlerin göç kararları üzerinde etkili olması beklenebilir.

Değerlendirme ve Sonuç

Çekim modeli yaklaşımıyla, yatay-kesit regresyon analizi yöntemi kullanılarak illerin aldığı göç miktarı üzerinde etkili olan faktörlerin araştırıldığı bu çalışmada göçmenin geldiği ilin nüfusunun, iklim koşullarının zorluğunun ve az gelişmişliğinin göç hareketini beslediği sonucuna ulaşılmıştır. Göç kararı alan bireylerin ağırlıklı olarak yakın illeri tercih ettikleri de analizin bir diğer bulgusudur.

Göç kararları üzerinde etkili oldukları düşünülebilecek diğer bazı faktörlerin etkilerini de dikkate almak amacıyla başka değişkenlerle model geliştirilebilir. Örneğin, bölgesel yoğunlaşmaları belirlemek üzere hangi ilin hangi bölgeden daha fazla göç aldığı belirlenebilir. Ancak serbestlik derecesi kaybını artırmamak için bu yola gidilmemiştir. Göç kararları ve tercihleri üzerinde etkili olan bir diğer önemli unsur, yukarıda da değinilen, akraba ve hemşehri ağıdır. A ilinden B iline göç edenler zaman içinden akraba ve tanıdıklarının da göç kararlarında B ilini tercih etmelerine neden olabilmektedir. Göç literatüründe “ağ etkisi” (network effect) olarak bilinen bu

olgu, bazı illerde belirli birkaç ilden göçmenlerin yoğunlaşmasının en önemli nedenini oluşturmaktadır. Ağ etkisini hesaba katmak amacıyla bu analizde de bir önceki yıla ait göçmen stoku miktarı açıklayıcı değişken olarak kullanılmış, ancak diğer katsayılar üzerindeki bozucu etkisi nedeniyle bu yaklaşımdan vazgeçilmiştir.

Kaynaklar

Akarca, A. ve A. Tansel (2015), “Southwest as the New Internal Migration Destination in Turkey”, ERC Working Papers in Economics, No. 15/05.

Bülbül, S. ve A. Köse (2010), “Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39 (1), s. 75-94.

Çatalbaş, G. K. ve Ö. Yazar (2015), “Türkiye’deki Bölgeler Arası İç Göçü Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle Belirlenmesi”, *Alphanumeric Journal*, 3 (1), s. 99-117.

Ercilasun, M., E. A. H. Gencer ve Ö. Ö. Ersin (2011), “Türkiye’deki İç Göçleri Belirleyen Faktörlerin Modellenmesi”, *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Kongresi*, s. 319-324.

Kalkınma Bakanlığı, T.C. (2013), *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Gn. Md., Ankara.

Pazarlıoğlu, M. V. (2007), “İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi”, *Yönetim ve Ekonomi*, 14 (1), s. 121-135.

Uysal, M. ve S. Aktaş (2011), “Sıralı Regresyon Analizi İle Türkiye’deki İç Göçleri Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (3), s. 191-200.

Yakar, M. (2013), “Türkiye’de İller Arası Net Göçlerle Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Arasındaki İlişkinin Coğrafi Ağırlıklı Regresyon İle Analizi”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 22 (1), s. 27-43.

Yamak, R. ve N. Yamak (1999), “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve İç Göç”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), s. 26-39.